

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ

ای خدا

ای خدا، ای فضل تو حاجت روا
با تو یاد هیچ کس نبود روا
این قدر ارشاد تو بخشیده‌ای
تا بدین بس عیب‌ها پوشیده‌ای
قطره‌ای دانش که بخشیدی ز پیش
متصل گردان به دریا‌های خویش
هم دعا از تو، اجابت هم ز تو
ایمنی از تو، مهابت هم ز تو
گر خطا گفتیم، اصلاحش تو کن
مصلحی تو، ای تو سلطان سخن
(مولوی)

سرشناسه	: رحیم زاده آوانسر، اسماعیل، ۱۳۴۹ -
عنوان و نام پدیدآور	: راهبردهای آموزش زبان و ادبیات فارسی در دوره اول متوسطه / نویسندگان اسماعیل رحیم زاده آوانسر، سپیده جعفری بارانی، زهرا عزتی : ویراستار نبیر میوه فروشان.
مشخصات نشر	: ارومیه: زرین حکمت، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	: ۹۰ص.
شابک	: 978-600-95716-8-0
وضعیت فهرست نویسی	: فیپا
موضوع	: ادبیات فارسی -- راهنمای آموزشی (متوسطه)
موضوع	: (Persian literature -- Study and teaching (Secondary
موضوع	: فارسی -- راهنمای آموزشی (متوسطه)
موضوع	: (Persian language -- Study and teaching (Secondary
شناسه افزوده	: جعفری بارانی، سپیده، ۱۳۶۵ -
شناسه افزوده	: عزتی، زهرا، ۱۳۵۴ -
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۶ ر ۳۳۱/۳ PIR
رده بندی دیویی	: ۸۱۰/۷۶
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۶۸۹۵۵۳

انتشارات زرین حکمت

نام کتاب: راهبردهای آموزش زبان و ادبیات فارسی در دوره اول متوسطه
 مولف: اسماعیل رحیم زاده آوانسر، سپیده جعفری بارانی، زهرا عزتی
 ویراستار: نبیر میوه فروشان
 طراحی و صفحه بندی: بهار معروفی آذر، احسان معروفی آذر
 ناشر: انتشارات زرین حکمت ۰۹۱۴۲۹۹۲۴۱۷ m.tajarloo@gmail.com
 سال انتشار: ۱۴۰۱
 قطع: وزیری
 قیمت: ۲۳۰۰۰ تومان
 سامانه فروش: tnbook.ir

این اثر شامل قانون کپی رایت می باشد و هرگونه تکثیر از آن پیگرد قانونی دارد
 لذا خواهشمند است از هرگونه تکثیر غیرمجاز این اثر جدا خودداری فرمائید.

راہبردهای آموزش زبان وادب فارسی

دردوره اول متوسط

اسماعیل رحیم زاده آوانسر

سیدہ جعفری بارانی

زحراعتنی

بار۱۳۹۶

فهرت

فصل اول: کلیات روش تدریس زبان وادبیات فارسی

۱۱	ویژگی های دانش آموزان دوره اول متوسطه
۱۴	هدف های برنامه ی درسی فارسی دوره متوسطه اول
۱۵	اهمیت زبان و ارکان چهارگانه زبان آموزی
۱۸	ضرورت کسب مهارت های زبانی و ادبی در دوره متوسطه اول
۱۹	آشنایی مختصر با برخی از عوامل مؤثر در یادگیری درس فارسی
۲۰	عوامل مؤثر در یادگیری درس فارسی
۲۵	تنظیم برنامه ی تدریس درس فارسی
۲۹	برخی مهارت های قابل توجه در تدریس درس فارسی
۳۳	الگوها و روش های پیشنهادی در تدریس فارسی دوره ی متوسطه اول
۳۷	روش های معمول در خواندن متون فارسی

فصل دوم: مهارت های نوشتاری وادب

۴۰	مشکلات نوشتن فعال (انشا)
۴۲	موضوع انشا
۴۳	طرح انشا
۴۵	تصحیح انشا
۴۶	استفاده از ساعات دیگر جهت کمک به انشا
۴۶	آموزش نگارش در دوره ی متوسطه اول
۴۸	چند پیشنهاد برای فعال کردن زنگ انشا

۴۸	چند نکته درباره‌ی نگارش
۵۰	املا
۵۱	مهارت املانویسی
۵۲	اشکالات املایی دانش‌آموزان و راه‌های برطرف کردن آن‌ها
۵۹	هم‌خانواده
۵۹	روش شناخت کلمات عربی
۶۰	هم‌خانواده در زبان عربی
۶۱	دستور در متن

فصل سوم: کاربرد الگوهای علمی تدریس زبان و ادبیات فارسی دوره اول متوسطه

۶۳	کاربرد الگوی دریافت مفهوم در آموزش زبان و ادبیات فارسی
۶۷	کاربرد الگوی همیاری در آموزش زبان و ادبیات فارسی
۶۸	ترتیب اجرای الگوی همیاری
۶۹	مراحل اجرای الگوی همیاری
۷۰	کاربرد الگوی تفکر استقرایی در آموزش زبان و ادبیات فارسی
۷۰	کاربرد عملی الگوی تفکر استقرایی در درس زبان فارسی
۷۱	مراحل تدریس در الگوی تفکر استقرایی
۷۵	کاربرد الگوی پیش‌سازمان دهنده در آموزش زبان و ادبیات فارسی
۸۷	کاربرد روش تدریس کاردی در تدریس زبان و ادبیات فارسی

فصل اول

کلیات روش تدریس
زبان و ادبیات فارسی

۶- ویژگی‌های دانش‌آموزان دوره اول متوسطه

۱- ویژگی‌های ذهنی و شناختی

دانش‌آموز در دوره‌ی متوسطه اول و نوجوانی از لحاظ ابزار ذهنی و شناختی به حداکثر تحوّل خود می‌رسد اما آنچه بزرگ‌سالان را از نوجوانان متمایز می‌کند، میزان تجربه‌هایی است که بزرگ‌سال بیش از نوجوان دارد. در زمینه‌ی ویژگی‌های شناختی و ذهنی می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

الف) مطابق با نظر «ژان پیاژه» نوجوان در مرحله‌ای قرار دارد که می‌تواند در غیبت اشیا و پدیده‌ها به تخیل و تجسّم درباره‌ی آن‌ها پردازد درحالی‌که تفکّر او در دوره‌ی ابتدایی تفکّر انضمامی بوده است یعنی به‌طور عینی و ملموس همراه با حضور اشیا به تفکر می‌پرداخت. دانش‌آموز در دوره‌ی ابتدایی در مرحله‌ی عملیاتی و عینی قرار دارد اما نوجوان در مرحله‌ی تفکّر صوری و انتزاعی است. کودک ابتدا اشیا را با دیدن و لمس کردن می‌شناسد، سپس با دیدن تصویر اشیا درباره‌ی آن‌ها به تفکّر می‌پردازد و در نوجوانی با شنیدن واژه‌ها و اسم اشیا قادر است درباره‌ی آن‌ها به تفکر پردازد که آن را «تفکّر انتزاعی» می‌گویند.

ب) دانش‌آموز دوره‌ی متوسطه اول بدون اینکه نیازمند مشاهده‌ی عینی یک موضوع باشد، می‌تواند با تشکیل فرضیه، به استدلال و نتیجه‌گیری منطقی پردازد. برعکس دوران کودکی که برای تفکّر حضور خود شیء نیز لازم بود در این دوره می‌تواند روی مفهوم عمل کند و نیازی به خودش ندارد. نوجوان به علّت توانایی تفکّر انتزاعی قادر است قضایای منطقی را به‌خوبی درک کرده، به مفاهیم تازه‌ای دست یابد.

ج) معمولاً بین استعدادهای نوجوانان ارتباط و هماهنگی دیده نمی‌شود که البته این ویژگی ناشی از تحوّل روانی و جسمانی است. به‌عنوان مثال نوجوان ممکن است در درس فارسی موفق باشد اما در درس دیگر علاقه و موفقیتی از خود نشان ندهد.

۲- ویژگی‌های عاطفی

الف) بیداری فطری، خداجویی و کمال طلبی: در این زمینه درس‌های مختلفی در کتاب‌های فارسی دوره‌ی متوسطه اول به‌ویژه فصل‌های «اسلام و انقلاب اسلامی» و «شکفتن» وجود دارد که می‌تواند پاسخ‌گوی نیاز دانش‌آموز باشد.

ب) شدت یافتن عواطف و احساسات: گرایش به خویشتن و توجه به عواطف و احساسات او را تحت تأثیر قرار می‌دهد و تشدید می‌کند. به عنوان مثال توجه به قطعات ادبی، اشعار شاعرانه و رمان‌ها و داستان‌های حماسی افزایش می‌یابد به طوری که در بعضی از نوجوانان به تقلید از شخصیت‌های قهرمانان داستان منتهی می‌گردد. ایجاد نوسان در زمینه‌های خشم، ترس، غم، شادی و غیره یک نوع بی‌ثباتی و عدم تعادل در برقراری ارتباط صحیح باهم سالان و بزرگسالان را به وجود می‌آورد. علاوه بر این، عواطف جدیدی از قبیل عشق و نفرت، تحقیر و تحسین، علاقه‌مندی به شهر و دیار، احساس زیبایی و زشتی، درک ارزش‌های اخلاقی و هنری، تحت تأثیر رشد ذهنی و شکوفایی استعدادها و احساسات، برای اولین بار به صورت انفعالات بسیار شدید جلوه‌گر می‌شوند و تحولات تازه‌ای را در شخصیت نوجوان پدید می‌آورند. متون فصل «شکفتن» و نیز محتوای لطیفه‌های ادبی در پایان فصول و درس‌های فصل «آفرینش و زیبایی» می‌توانند به تعادل و توازن این نوسانات یاری کنند.

ج) شدت یافتن تخیلات و تجسمات: دستیابی به هوش نظری (انتزاعی) امکان خیال‌پردازی‌های افراطی و افسانه‌سازی‌های اعجاب‌انگیز را برای نوجوانان آسان می‌کند. در این دوره دانش‌آموز کمتر به بررسی واقعیت‌های عینی می‌پردازد و بیش‌تر اوقات به تجزیه و تحلیل خاطرات گذشته و بخصوص پدیده‌های احتمالی متمایل می‌شود. بررسی انشاهای دانش‌آموزان این دوره موضوع را به خوبی نشان می‌دهد. در دوره‌ی ابتدایی، دانش‌آموز اغلب به توصیف پدیده‌های طبیعی، اشیاء و اشخاص اطراف خود می‌پردازد اما در این دوره بیش‌تر به توصیف آرزوها و تجزیه و تحلیل روابط انسانی گرایش می‌یابد.

د) گرایش به زنده انگاری: یکی از ویژگی‌های عاطفی و روانی نوجوانان این است که به پدیده‌های بی‌جان طبیعت، صفات موجودات زنده مثل حیوان و انسان را نسبت می‌دهد که به آن «زنده انگاری» (Animisme) می‌گویند. در این قسمت دانش‌آموز در قسمت نکته‌های ادبی و جانشین‌سازی در مهارت‌های نوشتاری به ارضای نیازهایش می‌پردازد و با نسبت دادن صفات انسانی به پدیده‌های بی‌جان آشنا می‌شود. نوجوان مجهولات را دوست دارد زیرا پدیده‌های ناشناخته و مبهم او را به تخیل وامی‌دارد و با ویژگی ذهن انتزاعی او هماهنگی و مطابقت دارد. در این دوره توجه و علاقه به اشعار سمبولیک، گاهی دانش‌آموز را به شعر گفتن وامی‌دارد. روی آوردن به کارهای ادبی و هنری نشانگر این است که او در این سال‌ها در جست‌وجوی وسیله‌ای است که با آن نوسان احساسات خود را پاسخ دهد و به این ترتیب برای مدتی از نظر روانی آزاد باشد. درس‌های فصل «زیبایی آفرینش» می‌توانند این خیال‌پردازی را جهت داده و پرورش دهند.

ه) توجه به مفهوم «خویشتن» self-concept: این موضوع به صورت درون گرایی ظاهر می شود، به این معنی که نوجوان اغلب اوقات به گوشه‌ای پناه می برد و با فرو رفتن در تخیلات دورودراز «خود» را موضوع مطالعه قرار می دهد. عامل دیگری که موجب درون گرایی نوجوان می شود گسترش هوش انتزاعی است که او را از توجه به مسائل مادی اطراف خود باز می دارد. در دوره‌ی نوجوانی تفکر انتزاعی و توانایی تجزیه و تحلیل ذهنی، به دانش آموز امکان می دهد تا خویش را بشناسد. کم کم متوجه می شود که تمایلات و خواسته‌هایش با دیگران متفاوت است و افکار و اندیشه‌های او جز به خودش، به دیگران تعلق ندارد. درک این واقعیت سبب می شود که خود را از دیگران جدا به حساب آورد و احساس فردیت و تشخیص کند. پس می توان گفت که گسترش توانایی ذهنی در دوره‌ی نوجوانی^۱، بزرگترین عامل تجزیه و تحلیل خویشتن و پی بردن به قدرت «من» است و همین موضوع او را به آرزوها و تمایلات تازه‌ای متمایل می کند و طرح شخصیت آینده‌ی خودش را در خیال خود پرورش می دهد.

و) نیاز به محبت: در این دوره دانش آموز به محبت دیدن و محبت کردن نیاز شدید دارد. اغلب این محبت‌ها احتمال دارد متوجه همسالان هم جنس به صورت رفاقت باشد و یا نسبت به جنس مخالف و یا نسبت به نوع بشر و همه‌ی انسان‌ها باشد.

ز) احساس زیبایی دوستی و ذوق هنری: با توجه به آنچه گفته شد دانش آموز دوره‌ی راهنمایی اگر به طور صحیح تربیت شود به زیبایی‌های محیط متمایل شده، ذوق هنری او شکوفا می شود و همین باعث رشد جنبه‌های دیگر شخصیت او می شود. در این مورد درس‌های فصل «زیبایی آفرینش»، «سبک زندگی»، «شکفتن» می توانند پاسخگوی نیاز دانش آموز باشند.

ح) داشتن استقلال رأی: به علت تمایل به تفرد و شناخت خویشتن و نیز پرورش تمایلات و عواطف، او دوست دارد که متناسب با توانایی‌های خود وظایف و مسئولیت‌ها را به طور مستقل، خودش انجام دهد. ۳- ویژگی‌های اجتماعی: نوجوان نیاز دارد که با دیگران ارتباط برقرار کند و از دیگران اثر پذیرد. این دوره سن برخورد فعال با محیط اجتماعی است. درس‌های «فصل شکفتن» متناسب با این ویژگی اجتماعی است. نوجوان از گروه همسالان چنان تأثیرپذیری دارد که گاهی بیگانگی با خانواده را به همراه دارد. این امر امکان احساس استقلال و اجتماعی شدن را به وجود می آورد. ارتباط خوب با گروه همسالان فوایدی مثل احراز هویت، یافتن نقش اجتماعی، استقلال و احساس حمایت و هم دردی دارد.

۱ نوجوانی در دختران معمولاً سنین یازده تا پانزده سالگی و در پسران دوازده تا شانزده سالگی را در بر می گیرد.